



Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Om
Marmorpladsens Bebyggelse

og
Ruinenes Nedbrydning

(med en Plan)

af
N. Klein.



Kjøbenhavn.

I Commission hos G. E. C. Gad.

Thiele's Bogtrykkeri.

1867.

Spørgsmaalet om Benyttelsen af Frederiks Kirkeplads staaer atter iaar paa Dagsordenen, og trods de uendelige Discussioner, der igjennem mange Aar have været førte om denne Sag, synes den endnu ikke at være rykket synderlig nærmere sin Afgjørelse. Vel er der i Finantslovudkastet optaget et Forslag om Anlæg af en Gade paa dette Sted, og deri maa vel være indbefattet Tanken om et partielt Salg af Pladsen, men Hovedspørgsmaalet, Ruinens Bestaaen eller ikke-Bestaaen bliver ikke afgjort; man er bange for at rive den ned, men man veed ikke hvad man skal gjøre med den, og dog er der neppe Noget, der for Alvor sætter Priis paa at beholde den i sin nuværende Skikkelse. Forfatteren heraf, der allerede ved flere Leiligheder har arbeidet paa at bringe denne Sag i Bevægelse, har i denne Winter udarbejdet Planer og Prospecter af Pladsens Udstykning og Bebyggelse; disse vare bestemte til at ophænges paa Charlottenborgs forestaaende Udstilling, men da Sagen allerede er under Behandling i Thinget, turde det være rettere allerede nu at fremkomme med Planen i sine Hovedtræk.

Der kan tænkes mange Maader, hvorpaa Pladsen og Ruinen kan benyttes, men det Spørgsmaal, der maa afgjøres førend der kan være Tale om at komme til noget heelt Resultat, det er: — skal Ruinen rives ned, eller skal den blive staaende. Det andet Spørgsmaal er: — hvortil skal Ruinen benyttes, det tredie: — hvilken Form skal den i saa Tilfælde have, og først da kan der være Tale om, hvorvidt der skal anlægges Gader og hvor de skulle være. I Dagbladet Nr. 47, fra 24de Februar 1866 blev Spørgsmaalet om Ruinens Værd af Forfatteren hertil undersøgt fra flere Sider saa nøie som det lod sig gjøre i en kort Bladartikel; de forskjellige ældre Udtalelser om den og de forskjellige Forslag til dens Benyttelse

bleve prøvede; det blev viist, at de giængse Anstuelser om dens høie Værd som Kunstværk beroe paa Misforstaaelser, og til Slutning blev stillet en bestemt Opfordring om at rive den ned. Idet denne Artikel aftrykkes som Tillæg til nærværende Piece, skal dette derfor kun nævnes paany, men det skal tilføies, at saavidt mig bekjendt har der siden den Tid kun reist sig een Stemme mod dette Forslag; det var „en Dattersøn af Harsdorff,“ der i en Piece med megen Pietet for sin Bedstefader foreslo at gjenoptage hans Plan til Kirkens Fuldførelse, men disse Udtalelser behøve neppe at imødegaaes, da Enhver, der læser dem, vil sige sig selv det Samme, som ogsaa blev udtalt i Fædrelandets Anmeldelse (1866, Nr. 285, den 7de December), at denne Plan kunde være udmærket for 70 Aar siden, men at der var løbet meget Vand i Stranden siden den Tid og at den derfor nu vilde være temmelig uheldig. Endstjøndt den nævnte Artikel med Forsæt var holdt bestemt og udfordrende, endstjøndt den berørte et Punkt, der maatte være meget kilbent, hvis her virkelig var nogen Pietet tilstede og endstjøndt den fremkom i en Tid, da flere Blade bestjæftigede sig med Sagen, blev der altsaa intet indvendt imod den, og da Forfatteren tillige havde Leilighed dengang til ofte privat at høre sin Anstuelse bifaldet, tør han vel gaa ud fra, at den almindelige Mening ikke vil modsætte sig, hvad der skal danne Udgangspunktet for nærværende Prøvelse; det tør vel antages at blive bifaldet, at **Marmorkirkens Ruin** **bor rives ned** tillige med de gamle Møner paa Pladsen, som tilhøre Staten.

Gaaes der ud herfra, bliver der to Spørgsmaal at besvare: Hvorledes skal Pladsen og hvorledes skal Ruinens Materiale benyttes. — De tidligere Forslag have næsten alle forsøgt at besvare begge disse Spørgsmaal samtidig; det er en i flere Henseender rigtig Kjøelse, som har ligget til Grund derfor, naar de fleste Forslag ere gaaede ud paa at bygge en Kirke af Materialet paa Pladsen, og derfor kan dette Spørgsmaal da først prøves. Det er udtalt, at Stats- eller Folketirken har Medieendomsret over Bygningen og den Grund hvorpaa den staaer, idet Grundstenen er lagt med de Ord: „Denne Steen skal være et Guds Hus“ (1 Moseb. 28, 22), og lad dette nu end være en Ret, der neppe lader sig juridisk godtgjøre, saa vil

maaſkee dog Regjeringen og Repræſentationen respectere den ſaavidt, at den ikke vil modsætte ſig, at **Materialet** overlades Communen eller hvem der nu vilde bygge en protestantiſt Kirke deraf; det er dog ikke ſandſynligt at en ſaadan Anmodning vilde blive nægtet, kun for at Staten kunde vinde en lille Sum Penge ved at ſælge gamle Steen, hvis Værdi tilmed vilde blive betydelig ringere, naar de ikke kunde anvendes paa Stebet. Men paa den anden Side er Pladsen uafviſelig en Statscapital, der hverken kan overlades en Commune eller en Privatmand uden Godtgjørelſe til Staten. Afgjørelſen bliver da temmelig vanſkelig, idet det gjælder hverken mere eller mindre end at tillade, at der bygges en Kirke, uden at denne tager mere Plads op end det alligevel maatte blive nødvendigt at afſtaa, for at Grunden kunde benyttes uden Henſyn til en Kirke, og da det endelig ſlet ikke er givet af Nogen vil bygge en Kirke, kan man altsaa heller ikke gaa ud derfra, men Planen til Benyttelſen maa tillige være ſaaledes, at den ikke fordrer, men kun tillader en ſaadan Bygning. Her viſer ſig imidlertid ved nærmere Betragtning nogle Omſtændigheder, der hjælpe med til at løſe Knuden.

Naar Ruinen er nedrevet, kan Pladsen benyttes paa flere Maader:

For det første kan man uden videre ſælge den til Byggegrunde, ſaaledes at der kan opføres en Række Bygninger langs Bredgade, en anden langs Store Kongensgade, men i dette Tilfælde ville Grundene blive ſaa dybe, at de vanſkelig ville finde Afſætning. Afstanden mellem de 2 Gader er omtrent 203 Alen, hvert Grundſtykke maatte da blive mindſt 100 Alen dybt, og endſkjøndt der er mange courante Eiendomme, ſ. Ex. i Kronprindsſesegade, Store Kongensgade og Nyhavn af langt større Dybde, ſaa anſees dette dog for temmelig ſtort til at kunne ſælges med Fordeel. Og da der ligger en Række ſmalle Huſe mod Store Kongensgade paa Pladsens halve Længde, ſaa maatte altsaa den hele bag diſſe liggende Plads tilfalde Eiendommene mod Bredgade, der i ſaa Tilfælde vilde blive 177 Alen dybe og af denne Grund ſandſynligviis ſlet ikke blive ſolgte til nogen rimelig Priis; det vil da altsaa være nødvendigt at dele Pladsen med een eller flere Gader.

2^o. Man kan anlægge een Gade igjennem den i Fortsættelse af Frederiksgade (34 Alen bred), men da Grundene mod Nord i dette Tilfælde ville blive 105 Alen dybe*), vil det af den nævnte Marsag heller ikke blive hensigtsmæssigt, hvis man ikke tillige

3^o. vil anlægge en anden Gade mere nordlig. Denne kunde f. Ex. blive en Fortsættelse af Hoppenslange og af samme Bredde, 22 Alen; det vilde da blive den samme, der tidligere er anlagt under Navn af Prindsessegade og nedlagt i 1863. Men til dette Anlæg vilde det være nødvendigt at expropriere eller købe en Eiendom imod Store Kongensgade, der ligger næsten midt for Frederiksgade (af Værbi omtrent 19,000 Rd.)

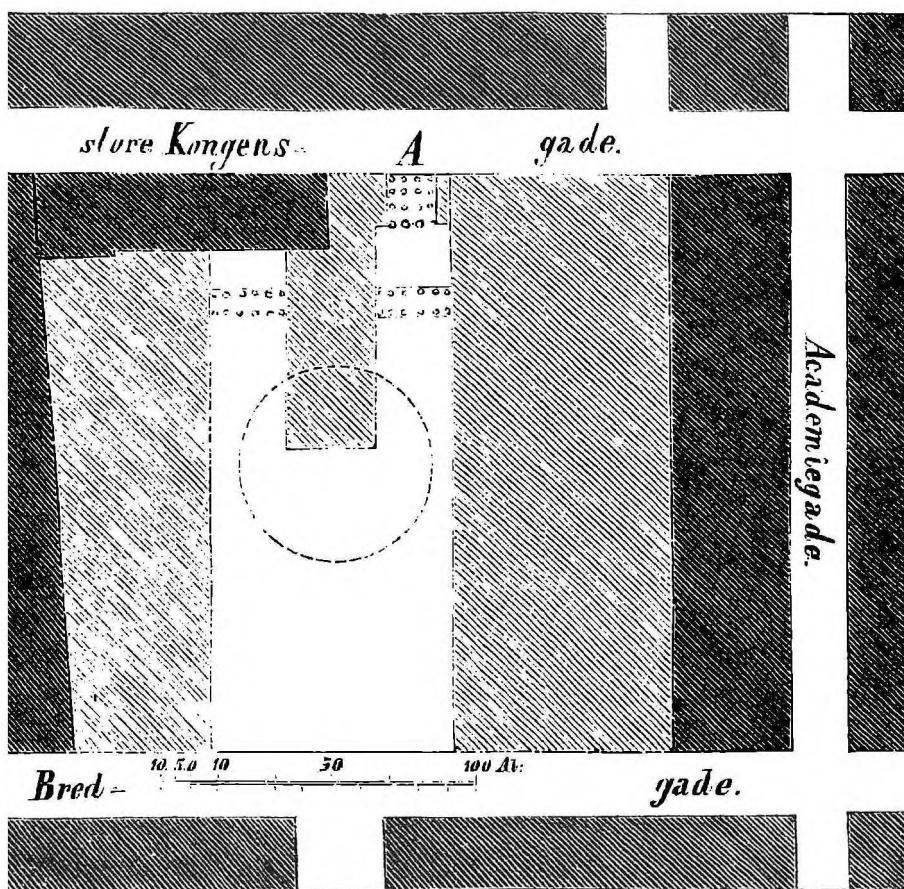
4^o. Man kan lægge en Gade midt igjennem Pladsen, altsaa skjævt for Frederiksgade; denne behøvede, naar Hensynet til de bedste Skjønhedsfordringer i den Grad tilfredsattes for Pengenes Skyld, kun at være det Nødvendigste, 25 Alen bred, man kunde da vel undgaae Expropriation, men Grundstykkerne vilde alligevel blive 100 Alen dybe; Forbelen vilde altsaa kun blive ringe men Tabet i Skjønhed vilde blive stort.

5^o. Man kan lægge to parallelle Gader af 25 Alens Bredde (Store Kongensgade er 24 Alen, Bredgade 25 à 26 Alen, Holbergsgade og Niels Juels Gade ere 30 Alen, Amaliegade 34 Alen bred), saaledes at de begge ligge skjævt for Frederiksgade; da Grundstykkerne derved ville blive smaa og let afhændelige vil dette synes at blive den fordeelagtigste Plan, endstjøndt der maa exproprieres eller købes en større Eiendom i Store Kongensgade af Værbi circa 32,000 Rd.; — hvor stor imidlertid Forbelen vil være, skal fremgaae af den nedenstaaende Beregning.

6^o. Endelig kan man ordne Pladsen saaledes som angivet paa den hofsøiede Plan. Midt for Frederiksgade anlægges en aaben Plads af 85 Alens Bredde i Charakter med St. Annaplads eller Holmens Canal, der dog kun ere 60 Alen

*) Mod Syd ville de kun blive 81 Alen dybe, da Ruinen ikke ligger midt paa Pladsen, men vel midt for Frederiksgade.

brede. Denne Plads føres imidlertid ikke heelt igjennem til Store Kongensgade, hvad der ligesom ved de ovennævnte Gadeanlæg vilde nødvendiggjøre Expropriation, men man lader de gamle Bygninger blive staaende, og bortfælger endogsaa alle de resterende Grundstykker mod Store Kongensgade i samme Dybde som de ældre. Grundene paa Pladsens Sider



ville da faae en Dybde af 46—59 Alen imod Syd, 76 Alen imod Nord; denne Dybde er vel den største der kan sælges med Fordeel, men den er ikke for stor. Paa Gammelholm er iolgt en Grund af 85 Alens Dybde og anlagt flere af 70—74 Alens Dybde. Ved Salget maa kun forbeholdes, at der ved A skal holdes en 15 Alen bred Gjennemførsel aaben (3 Porte), og

naar en saadan Gjennemførsel overbygges, vil man ligesuldt indvinde den største Værdi af det Grundstykke, der ellers maatte udlægges til Gade; Pladsen vil blive smukkere ved denne Afslutning end ved en Gade paa dette Sted, da der intet Usymmetrisk vil fremkomme, og der vil blive Aabning nok til Færdselen, som jo i dette Kvarteer er indskrænket til Fodgængere og enkelte Personvogne. Midt for denne Plads, nærmest Store Kongensgade, med Bagsiden imod de der staaende Bygninger, vil da blive en god Plads til en Kirke, der, saaledes anlagt, vil pryde Pladsen, ikke blot ved sig selv, men ogsaa ved tildeels at skjule Store Kongensgades gamle Baghus. Den foreslaaes rykket saa langt som mulig ind imod Store Kongensgade, ikke blot af denne Grund, men ogsaa for at faae fornøden Forgrund til selv at tage sig ud, og det skal ved denne Leilighed gjentages, hvad der allerede tidligere er gjort opmærksom paa (see Tillægget), at den gamle Frederikskirkes Anlæg er aldeles forfeilet, da den, hvis den var fuldført, slet ikke vilde kunne sees med den korte Forgrund og paa den snævre Plads, selv om man saaledes som oprindeligt bestemt, vilde gjøre denne 167 Alen bred. Enhver der kjenner Perspektivens Love vil kunne bømme: Kirken var bestemt til 122 Alens Bredder, Frederiksgade er 32 Alen bred; Kirken var bestemt til 132 Alens Høide, den længst mulige Synsline vilde blive 102 Alen. Men efter den foreslaaede Plan, vilde en Kirke af 32 Alens Bredder, paa en 85 Alen bred Plads, med en Høide af 55 Alen kunne faae en Synsline af 135 Alen*). Til Planens Gjennemførelse hører endnu, at der rettest burde ligge to smaa aabne Buegange mellem Kirken og Bygningerne paa Siden af Pladsen; bag disse burde plantes nogle Træer foruden en Allé midt paa Pladsen; disse Anlæg vilde slutte Pladsen smukt, skjule det sidste af de gamle Bagbygninger, og desuden være ret nyttige

*) En Kirke af denne Størrelse vil dog kunne rumme 14—1600 Personer paa Gulvet; den gamle Frederikskirke rummede kun 15—1600. Fuldstændige Tegninger til en hertil afpasset Kirke ville blive udstillede paa Charlottenborg i April Maaned.

som Indførsler til Kirken. Det synes nu vel, at dette Anlæg maa blive det kostbareste af alle de foreslaaede, men de efterstaaende Beregninger ville give et andet Resultat. Ved disse er det imidlertid neppe nødvendigt at tage Hensyn til Mulighederne 1°, 2° og 4°, fordi de allerede have viist sig upraktiske, og endstjøndt man egentlig ogsaa burde uden videre slaae en Streg over Muligheden 5°, da den aldrig vil give andet end et hæsligt Resultat for de saa Tusind Rigsdaler, som den mulig kan indbringe, saa tør man dog ikke stole for meget paa de Danstes, ja end ikke paa Folkerepresentationens Skjønhedsfands, og denne Plan maa derfor ogsaa veies paa Møntvægten. Man kan altjaa:

Ifølge 3° lægge en 34 Alen bred Gade i Fortsættelse af Frederiksgade og en anden 22 Alen bred i Fortsættelse af Hoppenslænge. Udgifterne ville i dette Tilfælde være:

For Udlæg af Pladsen 12,993 □ Alen à 6 Rd. *) .	77,958 Rd.
for 1,218 □ Favné Brolægning à 7 Rd.	8,526 "
for 1,624 Alen Bordursteen à 2 Rd.	3,248 "
for 812 Alen Rendeesteensbunde à 4 Mk.	541 "
for Expropriation af en Eiendom 15 Alen bred .	19,000 "
Ruinens Nedbrydning anslaaes til.	10,000 "
Tilsammen . .	119,273 Rd.

Ifølge 5° kan der anlægges 2 Gader af 25 Alens Bredder, begge uafhængige af de ældre Gader. Udgifterne ville da være:

*) 6 Rd. pr. □ Alen synes maaskee lavt anslaaet, naar man har betalt 10 Rd. pr. □ Alen paa Gammelholm, men det maa erindres, 1° at Frederiksquarteret aldrig, saaledes som dog mulig det andet, vil blive Handelsquarter, 2° at til den Tid dette vil blive salbudt, vil der komme en Mængde Grundstykker paa Markedet, deels paa Gammelholm, deels sandsynligviis paa Glacienne, og 3° at man allerede ikke længer er saa hidsig til at betale 10 Rd. paa Gammelholm. I Finantslovudkastet for iaar er derfor ogsaa (Anm. Pag. 17) omtalt Hensigtsmæssigheden af at sælge billigere.

For Udlæg af 9,475 □ Alen Plads à 6 Rb. . .	56,850 Rb.
for Expropriation af en Eiendom 25 Alen bred *).	32,000 "
for 1,022 □ Fagne Brolægning à 7 Rb.	7,154 "
for 1,624 Alen Bordursteen à 2 Rb.	3,248 "
for 812 Alen Rendeesteensbunde 4 Mk.	541 "
Ruinens Redbrydning anslaaes til.	10,000 "
Tilsammen . .	109,793 Rb.

Ifølge 6^o kan udlægges en Plads 85 Alen bred efter den vedspiede Plan. Da denne ikke behøver at brolægges over det hele, men kun paa de to Sider og iøvrigt være med Macadamisering og Forbrætter i Midten ligesom St. Anna-plads, saa ville Udgifterne være:

For 14,960 □ Alen Plads à 6 Rb.	89,760 Rb.
for 1,071 □ Fagne Brolægning à 7 Rb.	7,497 "
for 758 Alen Bordursteen à 2 Rb.	1,516 "
for 379 Alen Rendeesteensbunde à 4 Mk.	253 "
for 236 □ Fagne Macadamisering à 8 Mk. . .	305 "
for 344 □ Fagne Planering à 2 Mk.	115 "
for Forringelse i Værdi af Eiendommen A paa Grund af Gjennemfjørselen	600 "
Tilsammen . .	100,041 Rb.

For Ruinens Redbrydning er i dette Tilfælde intet ansat, da den kan blive staaende, indtil der efterhaanden bliver en passende Anvendelse for Materialet, hvorved dette sikkert vil blive de 10,000 Rb. mere værd, end naar det a tout prix skal sælges. Ruinen er 67 Alen bred, og der vil saaledes foreløbig blive 9 Alen Plads paa hver Side af den.

Sammenstilles disse tre Resultater, og afveies Penge-spørgsmaalene med Skjønhedshensynene, saa viser det sig, at den foreliggende Plan (6) vil blive billigere end nogen af de andre, paa samme Tid som den

*) Da der neppe vil kunne findes en bekvemt beliggende Eiendom, der affurat har den fornødne Bredder, vil man maaſtee nødsages til at expropriere to, for atter at sælge Dele deraf. I dette Tilfælde ville altsaa Udgifterne forøges endnu mere.

uimodsigelig er den sundeste og smukkeste, og — hvad der maa lægges Mærke til er, at ifkun ved dette Anlæg bliver det muligt uden **Opmøffelse**, 1^o at reservere den fornødne Plads til en eventuel Kirke, 2^o at skaane Ruinen saa længe indtil dens Materiale kan faa Anvendelse og derved Værdi.

Der kan nu indvendes, at dette Resultat kun er fremkommet ved en Sammenligning med de to kostbareste af Spørgsmaalets andre Løsninger; det kan indvendes, at man ved at fortsætte Frederiksgade og Hoppenslænge (3^o) med Bredder af resp. 25 og 22 Alen, vilde vinde omtrent 1827 □ Alen Grund og spare 203 □ Favne Broslægning af Værbi 12,400 Rb., men Summen (see ovenfor 5^o) vilde dog selv efter denne Formindskelse blive 7000 Rb. højere end den foreslaaede (6^o). — Man kan indvende, at selv de smallere Gader (efter 3^o og 5^o) kunne macadamiseres tildeels, men i saa Tilfælde kan der ogsaa macadamiseres mere efter Planen 6; man kan indvende, at af Summen 109,800 for Planen 5^o vil endnu kunne spares circa 4000 Rb. ved ogsaa i dette Tilfælde at lade Gjennemfjørselen mod Store Kongensgade overbygge for den ene Gades Vedkommende, men selv en saaledes modificeret Plan (5^o) vil dog blive 5800 Rb. dyrere end den foreslaaede (6^o). Og skulde der endelig kunne fremlægges endnu fordeelagtigere Forslag, der imidlertid nødvendig maa blive mindre smukke, saa kan ogsaa Planen (6^o) gjøres endnu mere fordeelagtig og mindre smuk, men hvorledes — det er det tidsnok at tale om til den Tid. Det indsees derfor ikke rettere, end at alle Undersøgelser føre derhen, at:

Marmorkirkens Ruin bør bestemmes til Nedbrydning; Pladsen udlægges aaben i 85 Alens Bredde midt for Frederiksgade og indtil i en Afstand af 27 Alen fra Store Kongensgade; Grundstykkerne paa Siderne og i Baggrunden bortfælges til Bebyggelse, dog 1^o med Forpligtelse for Rjøberen af Grunden A til at holde en Gjennemfjørsel af 15 Alens Bredde og mindst 8 Alens Høide aaben og 2^o med Forpligtelse for Rjøberne af de to Grunde paa Siden af Kirken til at tillade Opførelsen af

Buegange, der dække 6 Alen i Bredden af deres eventuelle Forhuses 2 første Etager.

Lillige foreslaaes at:

Marmor Kirkens Ruiner overlades uden Betaling til Communen eller hvilken protestantisk Menighed, der maatte ønske at bygge en Kirke paa Pladsen inden de paa Planen angivne Linier.

Men Anlægget er ikke tjent med, at der kun udlægges Plads til en Kirke, naar Udsigten til at faa den opført stybes hen i en usikker Fremtid, saaledes at man indtil den Tid skal have det lidet lystelige Skue af de gamle Huse i Pladsens Baggrund og Ruinen selv i Forgrunden, indkneben mellem 2 Rækker nye Bygninger; der maa altsaa samtidig tænkes paa Udveie til snart at see Ruinen nedrevet og hensigtsmæssig anvendt til Opsørelsen af en ny Kirke; — ved denne Tanke vil man trække paa Skuldrene og mistvivle om, at Midlerne dertil ville kunne skaffes tilveie; imidlertid er maaskee Sagen ikke saa vanskelig, som man forestiller sig, og hvis de af Forfatteren paabegyndte Undersøgelser fremtidig maatte bekræfte det foreløbige Resultat, vil det forhaabentlig snart kunne paavises, at der ved en rigtig Anvendelse af det iøvrigt mindre værdifulde Materiale og kun ved et forholdsviis ringe Tilskud, vil kunne opføres en ny elegant Kirke til 14—1500 Tilhørere, men da en saadan Sag fordrer grundige Undersøgelser og nøiagtige Beregninger skal det her kun foreløbig antydes.

Tillæg.

Marmorkirken af B. Klein, Architect og Lærer
Architektur ved Kunstakademiet. (Udtryk af Dagbladet
Nr. 47, af 24de Februar 1866).

Ved tilfældig at faae et Exemplar af „Kronen“ ihænde
faae jeg, at en Artikel i dens Nr. 4 tager Ordet for Marmor=
kirkens Opførelse, og da en samtidig Artikel i „Berl. Tid.“
Nr. 43 udtaler sig i samme Retning, tyder dette paa, at
Spørgsmaalet endnu staaer paa Dagsordenen i den offentlige
Interesse og endnu er ligesaa uafgjort som for 80 Aar siden.
Men skal det afgjøres, maa det vel først opløses i de mange
enkelte Spørgsmaal, hvoraf det bestaaer, og naar da Enhver i
sit Fag, og strengt begrænset inden dette*), bidrager til at
opklare det, kan man maaskee dog have Haab om at komme
til en Ende. Marmorkirken repræsenterer en Slags religiøs
Bevægelse, et historisk Standpunkt og en Kapital; her er da
omtrent Anledning for Enhver til at have en Mening om den,
men det skal villig overlades til Theologerne at belyse den
som „et Løfte til Gud“ („Berl. Tid.“ Nr. 45), til Stats=
kirkemændene at urgere Regeringens Forpligtelser („Kronen“
Nr. 4), til Juristerne at opklare Spørgsmaalet om Eiendoms=
retten til den og til Finantsmændene at drøfte Spørgsmaalet
om Kapitalens Anbringelse. Her skal kun omtales det Architek=
toniske, og hvad dermed staaer i Forbindelse. Men dette er
atter et historisk, et kunsthistorisk og et teknisk Spørgsmaal.

Hvad Marmorkirkens historiske Værd angaaer, saa tør
man nok forbigaae det Kulturhistoriske, da vel de Færreste
ville med „Kronen“ beklage sig over, at man mulig tilintetgjør
et Minde om „en forsvunden Aand (!), da en mindstrænket
Herster over Danmarks og Norges Riger havde Mere isinde,

*) Saaledes at f. Ex. Theologer afholde sig fra gode Raad
om Kirker „i smagfuld græst Stil som Apistempelen i
Frederiksberg Have (!) med Taarn (!) efter antike Motiver
med Bindenes Taarn i Athen som Forbillede“ (!!), og at
Teknikere paa deres Side lade være at beklamere om
„Trangen til en Kirke“.

end han kunde udføre." Og hvad det Kunsthistoriske angaaer, da er Ruinen saa langt fra at være noget Sjældent, at vi tværtimod endogsaa her i Landet have den samme Retning repræsenteret i en Uendelighed af tildeels bedre Exemplarer. Arkitektonisk-kunstnerisk seet er Marmorkirken en stor Bygning, en rund Bygning og en Marmorbygning — det er det Hele, men det er Altsammen noget Usædvanligt i Kjøbenhavn, og naar man saa samtidigt forestiller sig Roms Ruiner som store, opførte af Marmor (?) og af usædvanlige Former, saa kan jo let et poetisk Gemt sværme løbsk og sige, at den „i Stjønhed og Materiale ikke staaer tilbage for noget af Roms Oldtids-minder“ („Kronen“). Men materiel Størrelse, Marmor og en usædvanlig Form er endnu ikke nok til at udgjøre et Kunstværk. Materialet vedkommer slet ikke dette Spørgsmaal, Størrelsen maa blive til rytmisk Storhed (Proportion), og den usædvanlige Form maa for at blive arkitektonisk (og ikke blot malerisk-rytmisk) stjøn fremtræde i nøieste Overensstemmelse med Bygningens Bestemmelse, og ingen Form maa paa nogen Maade hæmme Bygningens hensigtsmæssige Benyttelse; dermed er naturligvis ikke sagt, at det blot Hensigtsmæssige derfor er stjönt, men kun, at det Uhensigtsmæssige ikke kan være det. Hvad nu det Rytmisk-Arkitektoniske angaaer, saa vilde det kræve for vidtløftig en Udvikling, om det skulde begrundes her; det maa vel derfor have Lov til at staae uimodsagt, hvad vist enhver Kunstner vil indrømme, at Marmorkirkens Former i denne Henseende ikke ere Mære, men ofte endog Mindre værd end mange andre af de samtidige Bygninger, der overhovedet ikke staae saa særdeles høit. Dette trænger saa meget stærkere til at udtales, som tilfældige Omstændigheder have bidraget til at udbrede den Tro, at det vilde være en Vandalsisme, om man nedbrød Ruinen. Da Kunstakademiet i sin Tid udtalte sig bestemt imod Mr. Airds Tilbud om at købe den, troede man deri at see en Anerkjendelse af dens historisk-kunstneriske Værd; men det var ingenlunde saaledes. Saavidt vides, var Hr. Professor Høyen og Flere med ham stemte for Airds Tilbud, dog under Forudsætning af, at Springvandet, som skulde erstatte den, blev udført af danske Kunstnere. Af de Medlemmer, der vare af en anden Mening, vare Bindesbøll

og Hetsch de mest Toneangivende. Den Første saae kun paa det Maleriske i den store Ruin — han har selv oftere utvetydig udtalt til Forfatteren af dette, at den som Architektur var Ingen-
 ting værd —, og han omgikkes med den Tanke at dække den med et spidst Tag af rue, svære Granstammer (ligesom Vestatempellet i Rom) og plante Bedbend i alle Sprækkerne for at — dekorere; han indsaae desuden nok, at hvis Virb fik Lov til at lave et Springvand, vilde det blive en Prydelse af samme Art som det store Skrummel af en Gaslygte foran Christiansborg, og af disse Grunde satte han sig bestemt imod Forslaget. Hetsch kom til samme Resultat, men paa en helt anden Maade. Hans Yndlingstanke havde i over 30 Aar været, at „intet Foretagende vilde gjøre vor Tid mere Vre og give vore Kunstnere og Haandværkere en skjønnere Leilighed til at øve og udvikle deres Kræfter end den saa ofte omtalte Fuldførelse af Marmorkirken og den deraf betingede Bebyggelse af Pladsen omkring samme.“ (Bemærkninger over Kunst, Industri og Haandværk, Side 152 o. fl. St.) Men det var ingenlunde hans Tanke at beholde den med dens „smagløse Prydelser“; tværtimod, i de af hans mange Projekter til dens Benyttelse, hvor han dog har tænkt sig den runde Form bibeholdt, har han netop helt omsformet det Ydre til, hvad han kaldte „en ædlere Stil“, og hans sidste Projekt til „Fuldførelsen“ gik ud paa — at nedbryde den til Grunden og bygge en firkantet Kirke af Materialet. Men denne Plan vilde jo nok være bleven forpurret, hvis Stenene vare blevne benyttede til Brolægning af St. Jørgens Sø, og derfor modsatte han sig det. Saavidt vides, have Hr. Professor Hansen og Hr. Architect Petersen senere gjort Projekter til Benyttelse af Ruinen, men der er neppe Nogen af disse, der har bibeholdt Andet end Muurmasserne med nye Former, og da Kunstakademiet i 1864 udsatte det som Opgave med en Præmie af 300 Rdl., indleveredes der kun eet Projekt (af Undertegnede), hvori ogsaa kun de raae Masser vare tænkte benyttede saa godt som muligt.

Det Arkitektonisk = Hensigtsmæssige ville de Fleste bedre kunne forstaae end det Rhytmiske, og det skal derfor her noget nærmere behandles. Vil Nogen for Alvor paaftaae, at en rund Kirke, hvori man omtrent ikke kan høre et Ord af en

Prædiken, er hensigtsmæssig for en protestantist Gudsdyrkelse? Og er Formen i den Grad uheldig, saa er dens Skjønhed kjøbt med Opoffrelsen af det ene Fornødne; det er maaskee en overordentlig smuk Dekoration, men det er en arkitektonisk Hæslighed, thi Formen er saa langt fra at udtrykke Bænkets Idee (hvori det Hensigtsmæssige smelter sammen med det rhytmisk Skjønne), at den trerimod omslører og forfalster den. Kuplen var en berettiget Form i de romerske Kalidaxier, hvorfra den skriver sig; den var berettiget, da den gjenoptoges i det 15—16de Aarhundrede, fordi man dengang væsenlig vilde Dekoration; den var berettiget i det 17—18de Aarhundrede, fordi man dengang vilde Pragt og Storhed og derfor lod Kuplen voxe til et uhyre Taarn, saaledes som det ogsaa laae i Planen til Marmorkirken; den er endelig endnu berettiget i mange enkelte Tilfælde, hvor den f. Ex. anvendes saa smukt som i Observatorierne i Athen og i Kjøbenhavn. Men en Kirke i vor Tid med Kuppel er en Uting, og en Rundbygning uden Kuppel er næsten endnu værre. Og det er karakteristisk, at trods mange Forsøg paa at bevare ibetmindste Stumper af den, forvandt dog Kuplen aldeles under den Kunstudvikling, som i Henseende til rationel Begrundelse staaer var Tid nærmest — den store middelalderlige mellemeuropæiske Bevægelse. Fra et andet Synspunkt fordrer en Kuppels Indre i den Grad Hædelhed, at den ikke taaler Abninger eller Gallerier uden aldeles at tabe sin Karakter, men i Marmorkirken kan der paa Gulvet høist rummes 1600 Mennesker, og den vil trods sin Størrelse og trods de fornødne uhyre Bekostninger til at fuldføre den dog blive en forholdsvis lille Kirke.

Men den kan maaskee da finde en anden Anvendelse? — Ja, hvis man vilde bygge et storartet Mausoleum for det nuværende Dynasti, der ikke længere har Plads i Roeskilde, saa kunde den ved at suppleres med en lille halv Million maaskee blive ret nyttig; men dette Forslag har jeg dog ikke hørt endnu. Og hvad enten man vil benytte den til Dette eller Hiint, saa er der een Ting, som man vel skal lægge Mærke til: det er, at Pladsen omkring den er meget for snever til, at en saadan Kolos vil kunne oversees, selv om man exproprierede og nedbrød en halv Snees Eiendomme omkring den; man for-

løge kun at konstruere et perspektivist Billede af den, seet fra et af de Synspunkter, som ere mulige at vinde: fra Bredgade og st. Kongensgade vil en eventuel Ruppel, selv den laveste, synke ned i Bygningen, og seet fra Frederiksgade eller Amalienborg ville de to Palaier skjule over den halve Bygning, der er 2—3 Gange saa bred som Gaden. Den kunde anvendes som Deel af et større Hele, som en Slags Centralhal i et eller andet Museum eller i en Udstillingsbygning, men den vilde deri indtage en saadan Plads, at den i Udseendet vilde knuse Alt, hvad den omgaves med, og ikke at tale om, at dens Fuldførelse som Biting vilde koste forholdsvis endnu Mere, end naar den fuldføres som en Hovedsag, saa vilde vist enhver Architect hellere arbejde uhindret af saadanne Masser. Var der kun Spørgsmaal om at fuldføre Ruinen eller at opføre en anden Bygning, og stod i begge Tilfælde den samme Sum og det samme Materiale til Raadighed, saa skulde vi vist snart faae Spørgsmaalet om dens Værdi afgjort, men Ulykken er den, at Pieteten fra flere Sider benyttes som Middel til at faae bevilget Penge til forskjellige Ting; en saadan Fremgangsmaade kan maafee være berettiget ligeoverfor den store Masse, der ellers kniber paa Skillingen (som f. Ex. i Frederiksborgsagen), men den er neppe paa sin Plads ligeoverfor Regering og Folkerepræsentation, der bør vide, hvad der tales om.

Marmorfirkens Enkeltformer ere værdiløse, dens Hovedform snarere til Skade end til Nytte ved en fremtidig Bygning; dens Værd beroer altsaa væsenlig paa Materialets Værd, men herved ledes Spørgsmaalet over i en anden Bane, den teknisk-finansielle.

Hvad det Sidste angaaer, saa er det allerede antydet, at man for mindre Priis, end Fuldførelsen vil koste, vil kunne have en rummeligere, smukkere og hensigtsmæssigere Kirke, og dette støttes endnu mere af Ruinens tekniske Evagheder. Det norste Marmor, hvoraf den er opført, forvitrer stærkt, naar det er kommet fra Bruddet, men det bestaaer af en Uendelighed af smaa Krystaller, der passe saa nøie ind i hinanden, at de næsten ved den blotte Adhæsion fastholdes urokkelig i deres Leie; derfor kan Stenen tilsyneladende være frisk og stærk, men røres den, smulrer den. Det er saaledes ofte ikke muligt at

hugge en Kant paa en gammel Steen af dette Materiale. Kantene brækker uophørlig; vil man hugge Mere af Stenen for paaany at faae en Kant, saa gjentager det sig, og tilsidst har man kun en Bunke Gruus. Det er en Selvfølge, at der gives bedre Arter, og at der maaffee findes saadanne i Ruinen, men der gives ogsaa mange værre, der henismulre, uden at man rører ved dem, som da Enhver kan see. Og saa forunderlig det klinger, saa er det dog ikke Overdrivelse, at alt dette kostbare Materiale maaffee neppe vil betale sig at rive ned, og under alle Omstændigheder vil der sikkert ikke blive nok tilbage til at opføre en ordenlig Bygning af.

Marmorkirken er en Uting i sin nuværende Tilstand; Noget maa der gøres ved den, men af misforstaaet Pietet, navnlig imod Kunsten, har man ikke turdet røre alvorlig ved den. Ved disse Bemærkninger, der vel ville tiltrædes af mine Kolleger, haaber jeg, at man maa komme ud over den første Banffelighed og faae den nedreven. Der vil da neppe være Tvivl om, at senere baade Kunsten og Kirken ville komme til deres Ret, naar der bliver Spørgsmaal om Erstatning for, hvad der, om end værdiløst, dog ubestridelig er deres Eiendom.
